

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Алла РЕВТЬ

2026 р.

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Спеціальність 231 Соціальна робота
Бакалаврська робота
на здобуття кваліфікації – бакалавр з соціальної роботи за спеціалізацією
«Соціальна педагогіка»

Автор роботи: Анастасія ТИМЦІВ

підпис

**Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Мар'яна КЛИМ**

підпис

Дрогобич, 2026

Анотація

У роботі розглянуто особливості діяльності соціального педагога з розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано психолого-педагогічні підходи до розуміння творчості як важливої складової гармонійного розвитку особистості дитини. Визначено роль соціального педагога у створенні сприятливих умов для виявлення та розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Охарактеризовано основні форми, методи та технології соціально-педагогічної діяльності, спрямовані на стимулювання творчої активності дітей, розвиток їхньої уяви, креативного мислення, самостійності та ініціативності. Особливу увагу приділено використанню ігрових, проєктних, інтерактивних та мистецьких технологій у роботі соціального педагога. Висвітлено значення співпраці закладу освіти, сім'ї та соціального оточення у забезпеченні ефективного розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Обґрунтовано, що цілеспрямована діяльність соціального педагога сприяє формуванню творчої особистості дитини, розвитку її індивідуальних здібностей, соціальної активності та успішній соціалізації в сучасному суспільстві.

Ключові слова: соціальний педагог, творчість, творчі здібності, молодший шкільний вік, творча діяльність, креативність, соціально-педагогічна діяльність, розвиток особистості, соціалізація.

Resume

The paper examines the peculiarities of the social educator's activities aimed at developing creativity in primary school children. Psychological and pedagogical approaches to understanding creativity as an important component of a child's harmonious personal development are analyzed. The role of the social educator in creating favorable conditions for identifying and developing the creative abilities of younger schoolchildren is determined.

The main forms, methods, and technologies of social and pedagogical activity aimed at stimulating children's creative activity, developing their imagination, creative thinking, independence, and initiative are characterized. Particular attention is paid to the use of game-based, project-based, interactive, and artistic technologies in the work of a social educator. The importance of cooperation between the educational institution, family, and social environment in ensuring the effective development of the creative potential of primary school children is highlighted.

It is substantiated that the purposeful activity of a social educator contributes to the formation of a creative personality, the development of individual abilities, social activity, and successful socialization in modern society.

Keywords: social educator, creativity, creative abilities, primary school age, creative activity, creativity development, social and pedagogical activity, personality development, socialization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	8
1.1. Психолого-педагогічні засади вивчення та дослідження творчих здібностей.....	8
1.2. Молодший шкільний вік як сенситивний період розвитку творчих здібностей.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	19
2.1. Основні напрями діяльності соціального педагога з розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.....	19
2.2. Форми та методи роботи соціального педагога з розвитку здібностей.....	24
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36
ДОДАТКИ.....	40

..

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах суспільного розвитку особливого значення набуває реалізація творчого потенціалу особистості в різних сферах життєдіяльності. Зростає суспільний запит на творчих, ініціативних та нестандартно мислячих людей, здатних генерувати нові ідеї, впроваджувати інновації та сприяти соціально-економічному поступу. У зв'язку з цим проблема вивчення та розвитку творчих здібностей особистості є надзвичайно актуальною і потребує особливої уваги як з боку батьків, так і фахівців освітньої галузі.

Одним із важливих напрямів удосконалення сучасної системи освіти є впровадження психолого-педагогічних технологій, спрямованих на виявлення, діагностику та розвиток творчих здібностей дітей. Розвиток обдарованості як комплексу індивідуальних здібностей значною мірою залежить від ефективного використання сенситивних періодів становлення особистості. Чим раніше розпочинається цілеспрямована робота з розвитку здібностей, тим вищою є ймовірність їх повноцінного розкриття. Незважаючи на те, що формування здібностей триває протягом усього життя, існують вікові етапи, найбільш сприятливі для їх інтенсивного розвитку.

Одним із таких періодів є молодший шкільний вік, який характеризується значним потенціалом для розвитку творчості. Саме в цей час активно формуються увага, фантазія, творче мислення, пізнавальна активність і допитливість. У дітей розвиваються навички спостереження, аналізу, порівняння та критичної оцінки власної діяльності й навколишньої дійсності. Формування творчих здібностей є тривалим процесом, що потребує систематичної та цілеспрямованої роботи, особливо в умовах шкільного навчання.

Проблема розвитку творчих здібностей привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, Є. Голубева, В. Дружинін, О. Запорожець, А. Ковальов, Г. Костюк, Н. Лейтес, О. Матюшкін,

В. Моляко, В. Мясичев, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Д. Узнадзе, В. Шадріков. Серед зарубіжних науковців вагомими є праці А. Біне, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, Дж. Рензулі, Т. Симона, К. Тейлора, Л. Термена та П. Торренса.

До основних показників творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку належать швидкість і гнучкість мислення, оригінальність, допитливість, сміливість у висловленні ідей та точність їх реалізації. Творча діяльність також передбачає активне функціонування таких психічних процесів, як сприймання, мислення, уява та мовлення.

Для обдарованих дітей характерним є випереджальний пізнавальний розвиток. Вони відзначаються широким спектром сприйняття навколишньої дійсності, здатністю встановлювати взаємозв'язки між явищами та предметами, робити логічні висновки й створювати власні уявні моделі реальності. Добре розвинена пам'ять у поєднанні з раннім мовленнєвим розвитком та вмінням класифікувати інформацію сприяє накопиченню значного обсягу знань і їх ефективному використанню. Крім того, обдаровані діти зазвичай мають багатий словниковий запас, що дозволяє їм чітко й аргументовано висловлювати власні думки.

Важливим завданням психолого-педагогічних працівників є створення умов для розвитку творчого потенціалу кожної дитини, визнання її індивідуальних можливостей та здібностей. Ефективна робота в цьому напрямі передбачає реалізацію особистісно орієнтованого підходу, підтримку творчої активності учнів і формування сприятливого середовища для самореалізації.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи та технології діяльності соціального педагога щодо розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідити особливості діяльності соціального педагога з розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку, а також визначити ефективні форми і методи соціально-педагогічної роботи в цьому напрямі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та соціально-педагогічну літературу з проблеми розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку.

2. Розкрити сутність понять «творчість», «творчі здібності» та особливості їх розвитку у дітей молодшого шкільного віку.

3. Визначити роль соціального педагога у процесі розвитку творчості молодших школярів.

4. Дослідити рівень розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

5. Охарактеризувати форми, методи та засоби соціально-педагогічної діяльності, спрямовані на розвиток творчості молодших школярів.

6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності соціального педагога з розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні особистісно орієнтованого підходу до діагностики та розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні змісту поняття «творчі здібності», визначенні його місця в структурі здібностей особистості та творчого потенціалу.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його результатів у діяльності практичних психологів, соціальних педагогів та вчителів закладів загальної середньої освіти для організації роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

1.1. Психолого-педагогічні засади вивчення та дослідження творчих здібностей

Проблема визначення сутності здібностей залишається однією з найскладніших у психологічній науці, що визнається як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Розвиток здібностей є важливим завданням сучасної освіти та перебуває в центрі уваги батьків, педагогів і самих учнів. Науковці та практики прагнуть виявити закономірності й механізми розвитку психічних процесів і властивостей особистості, які забезпечують успішність діяльності та досягнення високих результатів. Як зазначає О. О. Бодальов, проблема здібностей потребує ґрунтовного наукового осмислення та подальшого дослідження.

Вивчення здібностей здійснюється комплексно й охоплює психофізіологічний, психологічний та соціально-психологічний аспекти. Водночас у науковому середовищі й досі немає єдиного підходу до трактування поняття «здібності». Дискусійними залишаються питання співвідношення біологічних і соціальних чинників у їх формуванні, методів діагностики та оцінювання рівня розвитку здібностей, а також визначення найбільш ефективних шляхів розвитку творчих здібностей і спеціальних видів діяльності [8].

Найбільш чітко трактування поняття здібностей, їхніх ознак і чинників розвитку запропонувала Л. Яременко. Її підхід підтримується більшістю вітчизняних дослідників. Вона виокремлює три основні характеристики здібностей як індивідуально-психологічних особливостей людини: вони є основою індивідуальних відмінностей між людьми; визначають ефективність виконання діяльності або її різних видів; не тотожні

знанням, умінням і навичкам, однак пояснюють швидкість та легкість їх засвоєння.

Важливою є діалектична взаємодія між здібностями та знаннями: з одного боку, для опанування знань потрібні певні здібності, з іншого формування здібностей неможливе без набуття відповідного досвіду.

У зарубіжній психології здібності часто трактуються або як вроджені властивості, що визначають майбутні досягнення, або як набуті навички та вміння [5]. Натомість у вітчизняній науці вони розглядаються як результат розвитку анатомо-фізіологічних задатків у процесі діяльності. Саме діяльність виступає умовою їх формування, а також розвитку інтересу, який активізує цей процес.

В. П. Чорноус наголошує, що здібності проявляються у способах використання знань і засвоєнні нових умінь, необхідних для розв'язання життєвих завдань. Вони тісно пов'язані з досвідом: без нього розвиток здібностей уповільнюється, але водночас самі здібності впливають на його збагачення.

У науці прийнято розрізняти загальні та спеціальні здібності. Загальні забезпечують успішність у різних видах діяльності та пов'язані передусім із розумовими процесами. Спеціальні ж стосуються конкретних сфер (математика, мистецтво, музика, спорт тощо). Водночас у реальному житті вони функціонують у єдності, взаємно компенсуючи одна одну.

Особливим різновидом загальних здібностей є творчі здібності, які проявляються у будь-якій діяльності через нестандартний стиль її виконання. Їх розвиток залежить як від природних задатків, так і від умов навчання та виховання. Тому освіта має бути спрямована на формування у школярів умінь творчої діяльності [9].

Розуміння творчих здібностей неможливе без аналізу самого поняття творчості, яке має велику кількість трактувань. Загалом творчість визначається як діяльність зі створення нового, оригінального продукту та як

вища форма пізнання і перетворення дійсності, що змінює й саму особистість.

У педагогіці творчість розглядається як здатність до реального перетворення світу і себе, а також як важливий чинник культурного розвитку суспільства. Вона не є привілеєм окремих осіб – творчі елементи присутні в будь-якій діяльності людини.

Творча діяльність характеризується самостійністю, ініціативністю, відсутністю шаблонів і стереотипів [22]. У молодшому шкільному віці вона має велике значення для розвитку особистості, формування мотивації, інтересів і здібностей [5].

Навчальна творчість учнів проявляється у процесі засвоєння знань і розв'язання нових навчальних завдань. Вона часто поєднує елементи різних видів творчої діяльності (ігрової, художньої, пізнавальної тощо) [8]. Творчою вона вважається тоді, коли учень виявляє самостійність і отримує новий для себе результат.

Отже, розвиток творчої особистості потребує гармонійного поєднання інтелекту, креативності та мотиваційної сфери. Найбільш ефективною є така взаємодія, коли високий інтелект поєднується з розвиненою креативністю [3].

У зарубіжних дослідженнях творчість розглядається з різних позицій. Перший підхід зосереджується на аналізі продуктів творчості, однак його обмеженість полягає у суб'єктивності оцінювання.

Другий підхід трактує креативність як здібність. Представники цього напрямку (Д. Гілфорд, Е. Торренс) пов'язують її з дивергентним мисленням, тобто здатністю генерувати різноманітні ідеї. Д. Гілфорд виокремлював такі показники креативності, як оригінальність, гнучкість і спонтанність мислення. Пізніше він розширив їх до здатності бачити проблему, генерувати ідеї, аналізувати й удосконалювати рішення [26].

Е. Торренс розглядав креативність як процес усвідомлення проблеми, висування гіпотез, їх перевірки та уточнення. Основними критеріями він визначав продуктивність, гнучкість, оригінальність і деталізацію [3].

Третій підхід досліджує креативність як психічний процес, що включає різні стадії творчого мислення. Особливу увагу тут приділено теорії С. Медніка, який пояснював творчість як формування нових асоціативних комбінацій [3]. Четвертий підхід акцентує увагу на особистісних характеристиках. У межах цього напрямку дослідники (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) пов'язують творчість із самоактуалізацією, мотивацією та емоційними особливостями особистості.

Таким чином, у зарубіжній науці творчість розглядається як багатовимірне явище, що охоплює когнітивні, емоційні, соціальні та культурні чинники. Вона залежить від взаємодії особистості з середовищем і може цілеспрямовано розвиватися через навчання та спеціальні методики.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що творчість є складним феноменом, який має важливе значення для всебічного розвитку особистості та суспільного прогресу.

1.2. Молодший шкільний вік як сенситивний період розвитку творчих здібностей

Молодший шкільний вік вважається сенситивним періодом для формування та розвитку творчих здібностей дитини. У цей віковий етап діти характеризуються позитивним сприйняттям навколишнього світу, підвищеною емоційною чутливістю та активним прагненням до діяльності. Водночас їм властива швидка втомлюваність, що зумовлює необхідність частого чергування видів діяльності та використання різноманітних форм роботи. Для молодших школярів характерне переважання конкретного мислення, опора на наочність, емоційність сприйняття та швидка зміна

емоційних станів. Недостатній життєвий досвід і обсяг знань значною мірою компенсуються розвиненою уявою та фантазією.

Конкретність мислення, емоційна відкритість, відсутність жорстких стереотипів і виражене естетичне ставлення до дійсності є типовими рисами молодших школярів, що свідчить про значний творчий потенціал цієї вікової групи. Саме в цей період починають проявлятися різні види здібностей: організаторські, музичні, літературні, артистичні та драматичні. Особливої уваги заслуговує розвиток літературних здібностей, які проявляються у прагненні дітей до написання віршів, казок та оповідань. Хоча дитячі творчі роботи ще не є досконалими за змістом і формою, вони відіграють важливу роль у загальному психічному розвитку особистості.

Як зазначають психологи Я. Коломінський, Е. Панько та інші дослідники, вже з шести років у дітей активно формуються музичні здібності, зокрема ритмічне відчуття, здатність емоційно реагувати на музику, диференційоване слухове сприйняття мелодії, а також уміння передавати музичні образи через рух. У віці 6–7 років також починає формуватися схильність до художньо-драматичної діяльності. Рольова гра, яку Л. Виготський розглядав як важливий механізм розвитку, поступово трансформується у театралізовані ігри, інсценізації, розповідання казок, віршів і створення уявних історій.

Більшість молодших школярів виявляє інтерес до образотворчого мистецтва. Для них характерні гострота сприйняття, розвинена уява та емоційна чутливість. Діти із задоволенням займаються творчою діяльністю у різних формах: малюванням, складанням віршів і казок, співом, танцями та ігровою діяльністю.

У цьому віці часто спостерігається високий рівень розвитку як загальних, так і спеціальних здібностей, що створює основу для подальших творчих досягнень і може проявлятися як ознаки обдарованості. Обдарованість розглядається як система здібностей особистості, що

забезпечує успішність у певних видах діяльності. Вона може мати як вроджений, так і набутий характер і функціонує як цілісна характеристика особистості, виявляючись у різні періоди її розвитку.

Обдарованість відображає внутрішні потенційні можливості людини та її здатність відповідати вимогам діяльності. У структурі спеціальних здібностей проявляються загальні задатки особистості, які забезпечують успішність у різних видах людської активності.

У молодшому шкільному віці провідною діяльністю дитини є навчання, яке безпосередньо пов'язане з виконанням різноманітних навчально-практичних завдань. Саме в цьому процесі найвиразніше проявляються індивідуальні особливості та задатки учнів. У 3–4 класах навчальна діяльність поступово набуває більш вираженого творчого характеру. З віком змінюється зміст і форми психічної діяльності дітей, що зумовлює трансформацію їхніх здібностей, особливостей їх прояву та структури.

Диференціація здібностей у молодших школярів проявляється в різних навчальних досягненнях. Частина дітей успішно опановує читання, письмо, математику та образотворчу діяльність, а в окремих випадках демонструє особливо високі здібності до математики, музики чи малювання. Наприклад, математичні здібності можуть проявлятися у швидкому виконанні складних обчислень, самостійному знаходженні закономірностей у числових рядах, використанні ефективних способів розв'язання задач та легкому засвоєнню нових математичних понять.

Водночас відсутність яскраво виражених здібностей у початковій школі не є свідченням їх відсутності взагалі. Історичні приклади відомих особистостей (Т. Едісон, В. Скотт, М. В. Гоголь) показують, що в дитинстві їхні здібності не завжди були помітними або оцінювалися як середні, однак згодом вони досягли визначних результатів.

З огляду на це, розвиток творчих здібностей ефективно відбувається тоді, коли учні не лише відтворюють готові знання, а й активно опрацьовують інформацію: аналізують, узагальнюють, роблять висновки та застосовують їх у нових ситуаціях. Такий підхід сприяє формуванню самостійності, ініціативності та елементів творчого мислення.

Успішність навчальної діяльності визначається не окремою здібністю, а їхнім комплексом. При цьому недостатній розвиток одних якостей може компенсуватися сильнішим розвитком інших, що забезпечує досягнення необхідного результату.

До основних груп здібностей, які впливають на успішність навчання молодших школярів, належать: загальні інтелектуальні здібності, спеціальні навчальні досягнення, комунікативні та лідерські якості, творчо-продуктивна діяльність, художні та психомоторні здібності.

Загальний інтелект у дітей проявляється у швидкості мислення, кмітливості, хорошій пам'яті та здатності швидко засвоювати новий матеріал. Мовні та математичні здібності характеризуються інтересом до читання, легким запам'ятовуванням текстів, а також схильністю до обчислень, вимірювань і логічного аналізу. Природничі здібності проявляються у пізнавальному інтересі до природи, класифікації явищ і розумінні причинно-наслідкових зв'язків.

Творчі здібності виражаються у допитливості, здатності зосереджуватися на цікавій діяльності, гнучкості мислення та вмінні знаходити оригінальні способи розв'язання завдань. Комунікативні та лідерські якості проявляються у впевненій поведінці, ініціативності, здатності до взаємодії з однолітками та організації спільної діяльності. Художні здібності пов'язані з розвиненим естетичним сприйняттям, увагою до деталей, інтересом до малювання, музики та інших видів мистецтва. Психомоторні здібності відображаються у координації рухів, фізичній активності та розвитку дрібної моторики.

Інший підхід у психології розрізняє потенційні та актуальні здібності. Потенційні здібності розглядаються як внутрішні можливості розвитку особистості, які можуть реалізуватися за наявності відповідних умов. Однак їх реалізація значною мірою залежить від соціального середовища та освітніх можливостей, тому не всі потенційні задатки обов'язково переходять у реальні досягнення.

Методика розвитку здібностей передбачає розрізнення репродуктивного та творчого рівнів діяльності. Репродуктивний рівень забезпечує засвоєння знань і виконання стандартних завдань, тоді як творчий рівень спрямований на створення нового продукту або нестандартного способу розв'язання проблем. Водночас обидва рівні тісно взаємопов'язані й взаємодоповнюють один одного.

Таким чином, творчі здібності молодших школярів формуються у процесі активної навчальної діяльності, яка поєднує пізнавальну, практичну та творчу складові. Важливу роль у цьому процесі відіграє розвиток допитливості, мислення та індивідуальних пізнавальних ресурсів, що в подальшому визначає рівень інтелектуальної обдарованості особистості.

Основними характеристиками обдарованих дітей є те, що вони мають чудову пам'ять, яка присутня на ранньому мовленні, вони рано починають сортувати та класифікувати інформацію, яку отримують, люблять її збирати, часто «стрибають» через послідовні етапи свого розвитку, присутній досить непоганий словниковий запас слів, люблять читати словники та енциклопедії, придумують нові слова та поняття, вміють робити кілька справ одночасно, дуже допитливі, а також активно досліджують навколишнє середовище і не терплять жодних обмежень на їх дослідженнях, вони можуть довгий час зосереджуватися на одній справі, а якщо їм це цікаво, то буквально «зануряться» в неї; вони володіють високим почуттям гумору, мають багато інтересів, що призводить до їх схильності починати декілька справ одночасно, часто дратують своїх однолітків, виправляючи звички

інших і вірячи, що вони завжди праві, не мають емоційної врівноваженості та схильні до нетерпеливості та імпульсивності.

Вагомий внесок у дослідження проблеми дитячої творчості зробили такі вчені, як В. М. Мадзігон та І. А. Барташнікова. У своїх працях вони розробили авторські системи навчання і виховання, у центрі яких знаходиться дитина як унікальна, неповторна та самоцінна особистість. Для їхніх педагогічних підходів характерні гуманістична спрямованість, глибока повага до кожної дитини та переконаність у наявності в неї творчого потенціалу і права на самовираження. Однією з ключових ідей їхніх концепцій є необхідність цілеспрямованого розвитку творчих здібностей усіх учнів без винятку.

А. О. Міненко розглядає шкільну творчість як особливу сферу діяльності, що має водночас особистісний і суспільний характер. Результати творчої діяльності учнів сприяють підвищенню пізнавального інтересу, формуванню моральних якостей та розвитку потреби у праці. На думку дослідниці, розвиток нахилів і творчих здібностей школярів можливий за умови організації різноманітних видів діяльності, у яких кожна дитина може обрати власний шлях самореалізації.

Л. І. Васильєва наголошує, що розвиток творчих можливостей учнів передбачає розкриття творчого потенціалу кожної дитини, формування навичок самостійної роботи та допомогу у самопізнанні. Оскільки саме шкільний вік є початковим етапом формування творчої особистості, особливого значення набуває правильна організація педагогічного процесу, спрямованого на розвиток індивідуальних здібностей.

Психолого-педагогічна практика підтверджує, що кожна дитина має певний рівень творчих здібностей, які потребують своєчасного виявлення та розвитку. Завдання закладу освіти полягає у створенні умов для їх реалізації через залучення учнів до доступної, цікавої та змістовної діяльності. Розвиток здібностей передбачає формування способів діяльності, оволодіння

прийомами виконання завдань і створення умов для самореалізації особистості.

Т. С. Обертас розробила систему «уроків творчості» для учнів початкової школи, що передбачає виконання однакових навчальних завдань у різних, індивідуально-орієнтованих варіантах. Такий підхід сприяє розвитку оригінальності мислення, самостійності та творчої активності школярів.

Процес творчості досліджувався багатьма науковцями, які намагалися визначити його структурні компоненти та основні етапи.

Л. А. Яременко виділяє низку критеріїв креативних здібностей, зокрема: пізнавальну мотивацію, здатність долати стереотипи, оригінальність мислення, швидкість знаходження рішень, розумову активність та чутливість до новизни. Кожен із цих компонентів відображає важливі аспекти творчого мислення та поведінки особистості.

Механізм творчого засвоєння знань, за дослідниками, включає такі етапи: виникнення проблемної ситуації та усвідомлення проблеми; використання наявних знань і способів діяльності; розширення пошуку нових рішень; реалізація знайдених ідей у практичній діяльності; аналіз і перевірка отриманого результату.

В. П. Черноус розглядає творчий процес як взаємодію двох рівнів пізнання — логічного та інтуїтивного. На початковому етапі проблема усвідомлюється на раціональному рівні, після чого відбувається інтуїтивний пошук рішення, який може виникати як результат свідомої або несвідомої переробки інформації. Таким чином, творчість передбачає поєднання логічного аналізу та інтуїтивного бачення, що забезпечує можливість знаходження оригінальних рішень.

Творчі здібності, за В. П. Черноусом, визначаються як здатність особистості виявляти та використовувати побічні результати діяльності, які не були безпосередньо передбачені її метою.

Л. А. Яременко також підкреслює, що творчі здібності є складовою загальних інтелектуальних можливостей особистості. Він зазначає, що схильність до творчості є типовою рисою дитячого віку і може проявлятися по-різному залежно від етапу розвитку: у грі та уяві в молодшому віці, у художній та літературній діяльності в підлітковому віці, а в дорослому житті — у професійній та інноваційній діяльності.

Окрему увагу заслуговує концепція Д. Б. Богоявленської, яка визначає креативність як ситуативно нестимульовану інтелектуальну активність, спрямовану на вихід за межі заданої проблеми. Для дослідження творчого потенціалу особистості нею була розроблена методика «Креативне поле», що дозволяє оцінити рівень інтелектуальної активності та творчих здібностей через виконання спеціально підібраних завдань.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Основні напрями діяльності соціального педагога з розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку

Діяльність соціального педагога щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів є багатогранною та спрямованою на створення сприятливих умов для виявлення, підтримки й розвитку творчого потенціалу кожної дитини. Основними напрямами такої роботи є:

1. Діагностичний напрям. Передбачає вивчення індивідуальних особливостей учнів, виявлення їхніх творчих нахилів, інтересів, здібностей та рівня творчої активності. З цією метою використовуються спостереження, бесіди, анкетування, творчі завдання, консультації з учителями та батьками.

2. Профілактично-розвивальний напрям. Спрямований на створення умов для розвитку творчого мислення, уяви, фантазії, самостійності та ініціативності дітей. Соціальний педагог організовує різноманітні творчі заняття, ігри, тренінги, майстер-класи та проекти, які стимулюють креативність школярів.

3. Організаційно-дозвіллевий напрям. Передбачає залучення дітей до різноманітних видів позаурочної діяльності: гуртків, конкурсів, фестивалів, виставок, театральних постановок, творчих майстерень та інших культурно-масових заходів. Така діяльність сприяє самореалізації учнів та розвитку їхніх творчих здібностей.

4. Консультативний напрям. Полягає у наданні рекомендацій батькам і педагогам щодо створення сприятливого середовища для розвитку творчості дітей, підтримки їхніх інтересів і здібностей, формування позитивної мотивації до творчої діяльності.

5. Соціально-педагогічний супровід обдарованих дітей. Соціальний педагог здійснює підтримку учнів із високим рівнем творчих здібностей, допомагає їм розвивати власний потенціал, створює умови для участі у конкурсах, проєктах та інших творчих заходах.

6. Координаційний напрям. Передбачає взаємодію соціального педагога з учителями, практичним психологом, адміністрацією закладу освіти, батьками та громадськими організаціями для забезпечення комплексного підходу до розвитку творчої особистості дитини. Отже, ефективна діяльність соціального педагога щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів ґрунтується на комплексному поєднанні діагностичної, розвивальної, консультативної, організаційної та координаційної роботи, що сприяє повноцінному розкриттю творчого потенціалу кожної дитини.

У сучасних умовах, коли українське суспільство знову відстоює своє право на незалежність, особливої актуальності набуває виховання ініціативних, свідомих, творчих, конкурентоспроможних та впевнених у власних силах громадян. Це визначає один із ключових стратегічних напрямів розвитку української освіти.

Одним із важливих завдань Нової української школи є формування в учнів початкової школи здатності самостійно здобувати знання та навчатися впродовж усього життя. У зв'язку з цим освітній процес має бути спрямований на розвиток творчої особистості молодшого школяра. Головною метою сучасної початкової освіти є створення сприятливих організаційно-педагогічних умов, добір ефективних форм і методів навчання, орієнтованих на формування всебічно розвиненої, свідомої особистості з чіткою життєвою позицією, здатної до усвідомленого вибору та практичного застосування знань у життєвих ситуаціях.

Реалізація цих завдань, на нашу думку, безпосередньо пов'язана з розвитком творчої особистості молодшого школяра на засадах

компетентнісного підходу. Спільними для ключових компетентностей (зокрема мовної, математичної, природничої, інформаційно-комунікаційної, громадянської, соціальної, культурної, підприємницької та інших) є наскрізні вміння, серед яких провідне місце посідає творчість. Творча особистість здатна проявляти ініціативність, лідерські якості, генерувати нові ідеї, демонструвати креативність і конкурентоспроможність, що відповідає сучасним суспільним запитам.

Сучасний освітній процес у початковій школі ґрунтується на діяльнісному підході, що передбачає активну участь учнів у навчальній діяльності замість пасивного сприйняття інформації. Важливими також є інтегроване та проєктне навчання, які сприяють формуванню цілісного уявлення про світ і розвитку вміння застосовувати знання з різних освітніх галузей для розв'язання практичних завдань. Це, у свою чергу, створює сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку.

У науковій літературі поняття «розвиток творчої особистості» трактується по-різному, однак у більшості підходів воно пов'язується з формуванням творчих здібностей, мотивації до творчості та відповідних умінь. У цьому контексті доцільним є аналіз таких базових категорій, як «розвиток», «творчість» та «особистість» у межах молодшого шкільного віку.

В. О. Сухомлинський наголошував, що педагогічна діяльність за своєю суттю є творчою, а не механічним передаванням знань. Він підкреслював, що справжнє завдання вчителя полягає у формуванні пізнавального інтересу учнів, їхньої мотивації до навчання та творчого розвитку. На думку вченого, лише творчий педагог здатний сформувати творчу особистість дитини. В. Сухомлинський також стверджував, що «обдаровані й талановиті всі без винятку діти», що узгоджується з сучасною ідеєю Нової української школи про презумпцію талановитості кожної дитини.

Отже, першим і необхідним кроком у розвитку творчої особистості молодшого школяра є творчий учитель, який здатний створити умови для самореалізації кожної дитини. А. Мельниченко підкреслює, що здатність до творчості властива кожній дитині молодшого шкільного віку. Основним завданням педагога є виявлення індивідуальних творчих здібностей учнів та створення умов для їх ефективного розвитку і реалізації.

Важливе значення для розуміння природи творчості мають погляди А. Маслоу, який виокремлює первинну, вторинну та інтегровану творчість. Первинна творчість пов'язується зі спонтанністю, природністю та ігровою активністю, вторинна — з раціональним аналізом, плануванням і створенням соціально значущих продуктів. Інтегрована творчість поєднує обидва ці рівні та є основою створення найвизначніших творчих результатів. Такий підхід розширює традиційне розуміння творчості як діяльності, притаманної лише окремим видам професійної сфери.

Реалізація виховних завдань, спрямованих на розвиток творчої особистості, передбачає постійне підвищення рівня професійної компетентності та педагогічної майстерності вчителя початкових класів, розширення його наукового світогляду, а також формування творчої активності й ініціативності. Саме педагог відіграє провідну роль у впровадженні сучасних інтерактивних технологій виховної роботи.

Сучасні трансформації освітнього процесу зумовлюють необхідність підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та створення цілісної системи виховного простору. Впровадження концепції Нової української школи, зорієнтованої на формування морально-ціннісних орієнтирів, є ключовим завданням виховної діяльності у закладах загальної середньої освіти. Важливим ресурсом у цьому контексті виступає системна цілеспрямована діяльність, що забезпечує створення сприятливих організаційно-педагогічних умов для розвитку особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей, підвищення духовного рівня

молодших школярів та формування стійкої системи морально-духовних орієнтирів.

Сучасна виховна діяльність у школі реалізується в межах наскрізної парадигми, яка охоплює всі компоненти функціонування освітнього закладу, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій учнів, засвоєнню нового змісту освіти та набуттю життєвих компетентностей.

Кожен заклад загальної середньої освіти здійснює виховну роботу, спрямовану на формування в учнів ключових життєвих компетентностей як основи самореалізації та життєтворчості відповідно до національних цінностей і в контексті євроінтеграційних процесів України.

Реалізація педагогіки партнерства передбачає застосування особистісно-розвивальної моделі організації освітнього процесу, що створює умови для формування творчої індивідуальності молодшого школяра. У цьому контексті особливої актуальності набуває педагогічне проектування виховного процесу як сучасна технологія, що дозволяє визначати стратегічні орієнтири виховної роботи та системно впроваджувати інноваційні підходи в освітню практику.

Питання педагогічного проектування досліджували В. Безруков, В. Беспалько, В. Киричук, О. Коберник, А. Лігоцький, М. Наказний, Н. Ткаченко, Н. Яковлева та інші науковці. У їхніх працях педагогічне проектування розглядається як результат діяльності, що передбачає створення моделі майбутньої виховної системи та прогнозування її розвитку. Водночас воно є важливою функцією педагогічної діяльності поряд із комунікативною, організаторською та прогностичною. О. Коберник визначає педагогічне проектування як цілеспрямовану діяльність зі створення проєкту як інноваційної моделі виховної системи.

Сучасний етап розвитку педагогічної науки характеризується практико-орієнтованим підходом до педагогічного проектування виховної роботи, спрямованої на розвиток творчої особистості молодшого школяра. У

цьому контексті проєктування розглядається як технологізація освітнього процесу, тобто створення науково обґрунтованої моделі майбутньої педагогічної діяльності, що забезпечує досягнення запланованого результату.

Ще А. Макаренко підкреслював, що жоден педагогічний засіб не може розглядатися ізольовано, а ефективність виховання визначається цілісною системою педагогічних впливів, де система є визначальним чинником педагогічного процесу. Г. Костюк зазначав, що виховання є керівництвом індивідуальним становленням особистості, а його сутність полягає у проєктуванні розвитку якостей майбутньої особистості.

В. Сухомлинський наголошував на важливості педагогічного проєктування у виховному процесі як засобу визначення перспектив розвитку особистості. У свою чергу, А. Макаренко підкреслював необхідність цілеспрямованого проєктування позитивних якостей людини, вважаючи це обов'язком педагога.

2.2. Форми та методи роботи соціального педагога з розвитку здібностей

У сучасному освітньому просторі, який характеризується динамічними змінами соціокультурного середовища та модернізацією всіх сфер суспільного життя, перед системою освіти постають нові виклики, пов'язані з необхідністю формування в особистості здатності до генерування ідей, опанування нових знань і технологій. Це, у свою чергу, вимагає від здобувачів освіти розвитку компетентностей, що забезпечують швидку адаптацію до змін, ефективне опрацювання інформації та її творче переосмислення.

Особливої значущості набуває здатність приймати креативні рішення як у контексті особистісного саморозвитку, так і професійного становлення. Концепція «Нова українська школа» (2016) визначає одним із пріоритетів створення безпечного освітнього середовища для всебічного розвитку

дитини, що передбачає виявлення та підтримку її природних здібностей, обдарувань і талантів. Підтримка дітей із творчим потенціалом закріплена також у низці нормативно-правових документів у сфері освіти та соціальної політики.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що соціально-педагогічний супровід розвитку креативних здібностей підлітків характеризується цілеспрямованістю, системністю, комплексністю, тривалістю, безперервністю та можливістю моніторингу результатів. Він розглядається як інтегрована діяльність, спрямована на підтримку особистісного розвитку, соціалізації, самовизначення та самореалізації підлітка. У цьому процесі соціальний педагог виконує діагностичну, консультативну, прогностичну, проєктувальну та координаційну функції, а також забезпечує взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

О. Протас наголошує, що метою супроводу креативно обдарованих дітей є створення умов для їхнього творчого розвитку, формування суб'єктної позиції, задоволення інтересів і потреб, а також забезпечення можливостей для успішної соціалізації та самореалізації в суспільстві.

Серед основних завдань соціально-педагогічного супроводу розвитку креативних здібностей підлітків можна виокремити:

- виявлення дітей із творчим потенціалом;
- аналіз соціального середовища та його впливу на розвиток підлітків;
- вивчення умов життя, виховання та розвитку дітей;
- діагностику інтересів, нахилів та здібностей;
- створення умов для реалізації творчого потенціалу;
- залучення до гурткової та позашкільної діяльності;
- розвиток життєвих компетентностей і критичного мислення;
- формування позитивного соціально-психологічного клімату;
- налагодження взаємодії між учнями, педагогами та батьками;

- організацію просвітницької роботи з педагогами та батьками;
- забезпечення ефективної міжсекторальної співпраці.

Одним із ефективних методів розвитку креативних здібностей підлітків є проблемно-пошуковий метод, який спрямований на формування самостійності, дослідницьких умінь і творчого мислення. Його сутність полягає у постановці перед учнями проблемного завдання, яке вони вирішують шляхом висунення гіпотез, аналізу, аргументації та перевірки результатів. У процесі його застосування підлітки опановують навички критичного мислення, дослідницької діяльності та командної взаємодії.

Важливе місце у роботі соціального педагога займає стимулювання самовираження підлітків через творчі завдання. Це можуть бути створення літературних творів, художніх робіт, музичних або мультимедійних проєктів. Використання сучасних цифрових технологій (відео, аудіо, онлайн-платформи) розширює можливості самопрезентації та розвитку індивідуального стилю.

Ефективними також є творчі майстерні, лабораторії, гурткова робота, колективні проєкти, а також створення особистих творчих щоденників. Такі форми діяльності сприяють розвитку креативності, формуванню індивідуального стилю та підвищенню мотивації до самовираження.

Окрему роль відіграє створення сприятливого соціально-психологічного середовища, що передбачає відкриті дискусії, обговорення, участь у виставках, презентаціях творчих робіт, а також організацію спеціальних просторів для творчої діяльності учнів. Важливим є також забезпечення конструктивного зворотного зв'язку, що стимулює розвиток рефлексії та самовдосконалення.

Соціально-педагогічний супровід розвитку креативних здібностей підлітків базується на принципах партнерства, співпраці та суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Його ефективність забезпечується взаємодією школи,

сім'ї та соціального середовища, а також реалізацією позаурочної творчої діяльності.

Важливим чинником є також використання виховних заходів (бесід, дискусій, екскурсій, творчих зустрічей, лекцій-концертів тощо), які сприяють розвитку творчого мислення, формуванню ціннісних орієнтацій та підвищенню рівня соціальної активності.

У сучасних умовах розвитку освіти соціальний педагог відіграє важливу роль у забезпеченні гармонійного розвитку особистості дитини, зокрема у формуванні та розвитку її творчих здібностей. Творчість розглядається як одна з ключових характеристик особистості, що забезпечує її здатність до самовираження, нестандартного мислення, самореалізації та успішної соціалізації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання визначення ефективних форм роботи соціального педагога, спрямованих на розвиток творчого потенціалу дітей різних вікових категорій.

Форми соціально-педагогічної роботи є організаційним способом взаємодії соціального педагога з дітьми, педагогічним колективом та батьками, що спрямований на досягнення виховних, розвивальних і корекційних цілей. Вони визначають структуру, характер і зміст діяльності та створюють умови для активного включення дитини у процес творчого розвитку.

Однією з найпоширеніших форм роботи є індивідуальна робота з дітьми. Вона передбачає безпосередню взаємодію соціального педагога з дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, інтересів, нахилів та рівня розвитку творчих здібностей. Індивідуальні бесіди, консультації, діагностичні методики, спостереження дозволяють виявити творчий потенціал дитини та визначити оптимальні шляхи його розвитку. Особливого значення індивідуальна форма набуває у роботі з дітьми, які потребують підтримки у подоланні психологічних бар'єрів, невпевненості або труднощів у самовираженні.

Важливою формою роботи є групова діяльність, яка сприяє розвитку комунікативних навичок, уміння працювати в команді, обмінюватися ідеями та спільно знаходити творчі рішення. У процесі групової роботи діти вчаться взаємодіяти, враховувати думку інших, аргументувати власну позицію, що є важливим чинником розвитку креативності. Групові заняття можуть реалізовуватися у формі тренінгів, дискусій, рольових ігор, проєктної діяльності, мозкових штурмів.

Особливе місце займає тренінгова форма роботи соціального педагога. Тренінги творчого розвитку спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності, розвиток уяви, критичного мислення та здатності до нестандартного вирішення проблем. Під час тренінгів використовуються інтерактивні методи навчання, зокрема вправи на розвиток асоціативного мислення, імпровізаційні завдання, ситуаційне моделювання. Вони створюють умови для вільного самовираження дитини та формування впевненості у власних силах.

Не менш важливою формою роботи є гурткова діяльність. Участь дітей у гуртках художньо-естетичного, технічного, науково-дослідницького спрямування сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, розширенню кругозору та формуванню стійкого інтересу до певного виду діяльності. Соціальний педагог у цьому процесі виступає координатором і організатором, який допомагає дитині обрати напрям діяльності відповідно до її інтересів і можливостей.

Проєктна діяльність також є ефективною формою розвитку творчих здібностей. Вона передбачає самостійну або групову роботу дітей над вирішенням певної проблеми, що має практичне значення. У процесі виконання проєктів діти вчаться планувати власну діяльність, шукати інформацію, аналізувати її, робити висновки та презентувати результати. Така форма роботи сприяє формуванню дослідницьких умінь, критичного мислення та творчого підходу до розв'язання завдань. Важливу роль у

діяльності соціального педагога відіграють масові форми роботи, до яких належать свята, конкурси, виставки, фестивалі, тематичні тижні, акції, квести. Ці форми сприяють створенню позитивного емоційного середовища, активізують творчу діяльність дітей та дають можливість кожній дитині проявити свої здібності у різних видах діяльності. Масові заходи також сприяють формуванню почуття успіху, що є важливим стимулом розвитку творчості.

Окремо слід виділити консультаційну форму роботи, яка спрямована на надання допомоги дітям, педагогам та батькам у питаннях розвитку творчих здібностей. Соціальний педагог проводить індивідуальні та групові консультації, роз'яснює особливості розвитку творчості, надає рекомендації щодо створення сприятливих умов для самореалізації дитини.

Важливою складовою роботи є також просвітницька діяльність, спрямована на формування у батьків і педагогів розуміння значущості розвитку творчого потенціалу дитини. Вона реалізується через лекції, семінари, батьківські збори, інформаційні зустрічі, публікації та інші форми взаємодії.

У сучасних умовах особливого значення набувають інтерактивні форми роботи, які базуються на активній участі дитини в освітньому процесі. До них належать рольові ігри, дискусії, дебати, метод кейсів, «мозковий штурм», арт-технології, ігрові методики. Вони сприяють розвитку уяви, гнучкості мислення, здатності до генерації нових ідей та формуванню творчої поведінки.

Значну роль у розвитку творчих здібностей відіграє соціально-педагогічне середовище, яке створюється соціальним педагогом у закладі освіти. Воно повинно бути емоційно комфортним, безпечним, підтримувальним і стимулюючим. Саме в такому середовищі дитина має можливість вільно висловлювати свої думки, експериментувати, помилятися та знаходити нові рішення.

Окрему увагу слід приділити роботі з батьками, оскільки сім'я є першим середовищем розвитку творчості дитини. Соціальний педагог організовує консультації, тренінги, тематичні зустрічі, спрямовані на формування у батьків розуміння важливості підтримки творчих ініціатив дитини та створення сприятливих умов для її розвитку вдома.

Таким чином, ефективність розвитку творчих здібностей дітей значною мірою залежить від правильно обраних форм роботи соціального педагога, їх комплексного використання та системності. Поєднання індивідуальних, групових, масових, тренінгових, проєктних та інтерактивних форм дозволяє створити оптимальні умови для розвитку творчого потенціалу кожної дитини.

Отже, соціальний педагог виступає ключовою фігурою у процесі формування творчої особистості, а різноманітність форм його роботи забезпечує всебічний розвиток здібностей, активізацію творчого мислення та успішну соціалізацію дитини.

Розвиток творчих здібностей дітей є одним із ключових завдань сучасної соціально-педагогічної діяльності. Його ефективна реалізація неможлива без використання системи методів, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності, формування креативного мислення, розвиток ініціативності та здатності до самовираження. У соціально-педагогічній практиці методи виступають як сукупність способів взаємодії соціального педагога з дитиною, спрямованих на досягнення виховних, розвивальних та корекційних цілей.

Методи роботи соціального педагога з розвитку творчих здібностей можна умовно поділити на кілька основних груп: діагностичні, інтерактивні, ігрові, проєктні, тренінгові, арт-терапевтичні та методи стимулювання творчої активності.

Важливе місце займають **діагностичні методи**, які дозволяють виявити рівень розвитку творчих здібностей дитини, її індивідуальні

особливості, інтереси та нахили. До них належать спостереження, анкетування, бесіди, тестування, аналіз продуктів діяльності. Завдяки цим методам соціальний педагог отримує об'єктивну інформацію про потенціал дитини, що дає можливість планувати подальшу індивідуальну траєкторію її розвитку.

Однією з найефективніших груп є **інтерактивні методи**, які базуються на активній взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Вони сприяють розвитку критичного мислення, креативності, комунікативних умінь та здатності до співпраці. До таких методів належать дискусії, дебати, «мозковий штурм», метод кейсів, аналіз проблемних ситуацій, моделювання життєвих ситуацій. Інтерактивні методи дозволяють дитині не лише засвоювати знання, а й активно їх застосовувати у творчій діяльності.

Особливу роль у розвитку творчих здібностей відіграють **ігрові методи**, які є природними для дітей і підлітків. Гра створює умови для вільного самовираження, розвитку уяви, фантазії та емоційної сфери. У соціально-педагогічній роботі використовуються рольові ігри, сюжетно-рольові ситуації, ділові ігри, ігрові вправи та квести. Ігрова діяльність сприяє формуванню творчого мислення та розвитку здатності швидко знаходити нестандартні рішення.

Не менш значущими є **проектні методи**, які передбачають організацію самостійної або групової діяльності дітей, спрямованої на розв'язання певної проблеми або створення творчого продукту. Проектна діяльність формує у дітей навички планування, дослідження, аналізу інформації та презентації результатів. Вона також розвиває відповідальність, ініціативність і вміння працювати в команді. Соціальний педагог у цьому процесі виконує роль координатора та наставника.

Важливе місце посідають тренінгові методи, спрямовані на розвиток творчого потенціалу, самосвідомості та комунікативних навичок. Тренінги дозволяють створити безпечне середовище для самовираження, розвитку

впевненості у власних силах та подолання психологічних бар'єрів. Під час тренінгів використовуються вправи на розвиток уяви, асоціативного мислення, імпровізації, а також завдання, що стимулюють творче вирішення проблем.

Окрему групу становлять арт-терапевтичні методи, які є надзвичайно ефективними у роботі з дітьми різного віку. До них належать малювання, ліплення, музикотерапія, казкотерапія, драматизація, колажування. Арт-терапія дозволяє дитині виразити свої емоції, переживання та внутрішні стани через творчість, що сприяє розвитку емоційного інтелекту та креативності.

Значну роль відіграють також методи стимулювання творчої активності, які спрямовані на мотивацію дітей до творчої діяльності. До них належать заохочення, створення ситуації успіху, підтримка ініціативи, позитивне оцінювання творчих результатів, організація конкурсів, виставок, фестивалів. Такі методи формують у дітей впевненість у власних можливостях та бажання до самовираження.

У сучасних умовах важливого значення набувають інформаційно-комунікаційні методи, які передбачають використання цифрових технологій у розвитку творчих здібностей. Створення презентацій, відеопроєктів, цифрових історій, блогів та мультимедійних продуктів сприяє розвитку сучасного креативного мислення та цифрової грамотності.

Ефективність соціально-педагогічної роботи значною мірою залежить від правильного поєднання різних методів. Комплексний підхід дозволяє враховувати індивідуальні особливості дитини, її інтереси та рівень розвитку творчих здібностей. Соціальний педагог повинен гнучко добирати методи відповідно до педагогічної ситуації та освітніх завдань.

Особливу увагу слід приділити методам роботи в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану. У таких умовах важливим є створення психологічно безпечного середовища, підтримка емоційного стану дітей,

використання терапевтичних і стабілізуючих методів, що сприяють зниженню тривожності та активізації творчого потенціалу. Творча діяльність у цьому контексті виконує також функцію психологічної підтримки та адаптації.

Отже, методи роботи соціального педагога з розвитку творчих здібностей дітей становлять цілісну систему взаємопов'язаних педагогічних засобів. Їх ефективне використання забезпечує формування творчої, ініціативної, соціально активної особистості, здатної до самореалізації та успішної адаптації в сучасному суспільстві.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено теоретичне та практичне дослідження проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів. Актуальність дослідження зумовлена зростанням суспільної потреби у творчих, креативних особистостях, здатних до нестандартного мислення, самостійного прийняття рішень та активної участі в суспільному житті. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема виявлення, підтримки та розвитку творчого потенціалу дітей уже на початкових етапах навчання.

У ході дослідження проаналізовано наукові підходи до розуміння понять «здібності», «творчі здібності», «креативність», «обдарованість» та «творчий потенціал особистості». Встановлено, що творчі здібності є складним особистісним утворенням, яке включає інтелектуальні, мотиваційні, емоційно-вольові та діяльнісні компоненти і забезпечує успішне створення нових ідей, способів діяльності та оригінальних рішень.

Визначено місце творчих здібностей у структурі обдарованості особистості. З'ясовано, що творчі здібності виступають важливим чинником розвитку обдарованості та є необхідною умовою самореалізації особистості в різних сферах діяльності. Розвиток творчих здібностей сприяє формуванню самостійності мислення, ініціативності, допитливості та здатності до творчого пошуку.

Узагальнено психолого-педагогічні характеристики молодшого шкільного віку як сенситивного періоду розвитку творчого потенціалу. Встановлено, що саме в цей віковий період інтенсивно розвиваються уява, фантазія, пізнавальна активність, емоційна сфера та творче мислення. Молодші школярі виявляють природну допитливість, прагнення до експериментування та потребу у творчому самовираженні, що створює сприятливі умови для розвитку їхніх творчих здібностей.

Проведене емпіричне дослідження дало можливість визначити особливості прояву творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Отримані результати засвідчили наявність різних рівнів розвитку творчого потенціалу школярів та підтвердили необхідність цілеспрямованої психолого-педагогічної роботи щодо його стимулювання й підтримки.

На основі аналізу наукових джерел та результатів емпіричного дослідження запропоновано комплекс психолого-педагогічних методів і прийомів розвитку творчих здібностей молодших школярів. До найбільш ефективних віднесено використання творчих завдань, дидактичних та рольових ігор, проєктної діяльності, проблемного навчання, інтерактивних методів роботи, мистецьких технологій, вправ на розвиток уяви та креативного мислення. Важливе значення має створення позитивного психологічного клімату, підтримка ініціативності дітей та застосування особистісно орієнтованого підходу в освітньому процесі.

Отже, мету дослідження досягнуто, а поставлені завдання виконано. Результати роботи підтверджують, що розвиток творчих здібностей молодших школярів є важливою умовою формування гармонійно розвиненої, активної та креативної особистості. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від своєчасного виявлення творчого потенціалу дитини, створення сприятливих психолого-педагогічних умов та використання сучасних методів розвитку творчості в освітньому середовищі.

Список використаної літератури

1. Барабан Л. В. Формування творчих здібностей молодших учнів через проведення колективних творчих справ / Л. В. Барабан // Освіта та розвиток обдарованої особистості: науково-методичний журнал. - 2016. - № 9. - С. 71- 73.
2. Баєва Т. Ф. Інтелектуальні ігри та розваги для молодших школярів: навч. метод. посіб. Ч. 2 : Математика. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. 44 с.
3. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей. навч. посіб. Т: Навчальна книга Богдан, 2007. 64 с.
4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – К. : Фенікс, 2014. – 136 с.
5. Богоявленська Д. Б. Інтелектуальна активність як проблема творчості. Акадевидав, 2006. 173 с.
6. Бондар Л. В. О. Сухомлинський про розвиток творчих здібностей учнів початкової школи. Рідна школа. 2013. № 8/9. С. 25–28
7. Будій Н. Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови /:Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. Д. Будій. – Тернопіль, 2011. – 225с.
8. Васильєва Л. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів в умовах інноваційної освіти: теорія, методика, практика: монографія. Київ: Атіка, 2016. 252 с.
9. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків : Друк, 2015. 110 с.
10. Габеркорн І. І. Готовність майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2012. № 43 (1). С. 19-26. 47
11. Гаврилюк С. М. Творчий розвиток дітей дошкільного віку результат педагогічної творчості вихователя. Інноваційний розвиток вищої

освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Том 2. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 336 с.

12. Гавриш І. В. «Чотири кити» дидактичної моделі навчання учнів початкової школи всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України». / І. В. Гавриш // Рідна школа — 2013 (жовтень). — С. 42-46.

13. Горбушко Т. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2013. № 35–36. С. 15–22

14. Гурко Л. М. Теорія і методика розвитку творчих здібностей молодших школярів: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2014. 288 с.

15. Данильченко В. О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів в процесі навчання математики: навчальний посібник. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 200 с.

16. Данько Н. П. Умови творчого розвитку молодших школярів // Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки. 2012. Вип. 102. С. 62-69.

17. Доценко С. О. Розвиток творчої уяви учнів початкових класів під час вивчення природничо-математичних дисциплін. /С.О. Доценко // Рідна школа. — №5–6 (травень– червень). — 2016. — С. 34-39.

18. Іщенко Н. М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання / Н.М.Іщенко // Педагогічна освіта на зламі століть: досвід минулого – погляд у майбутнє: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої 95-річчю кафедри педагогіки (19-20 жовтня 2017р., м. Ніжин) / З заг.ред. Є.І. Коваленко. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. – С.92-94.

19. Калюжна Ю. І., Яновська Т.А. Особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Наука і освіта. 2014. № 6. С. 61–66. 48

20. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

21. Ковальчук Т. М. Заняття за інтересами: розвиток творчих здібностей учні: Практичний посібник для вчителів початкових класів, 2011. 98 с.
22. Ковальчук І. В. Педагогіка творчості: загальнотеоретичні основи: навч. посіб. К.: Академвидав, 2012. 448 с.
23. Ковтун О. В. Теоретичні аспекти поняття «загальнономовленнєві уміння». Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (зб. наук. праць). Вип. 11-12. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2010. С. 200–209.
24. Колкатіна Н. М. Розвиток творчих здібностей. Початкове навчання та виховання. 2009. № 19-21. С. 34-43
25. Коломoeць Т. Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Чернігів, 2017. Вип. 149. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154284175.pdf> (дата звернення: 01.04.2023)
26. Корнієнко І. І. Розвиток обдарованості та творчих здібностей молодших школярів. К.: Педагогічна думка, 2012. 160 с. 27. Лук О. Н. Психологія творчості. Київ : Наука, 2016. 375 с.
27. Лук'янчук М. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний контекст. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 2. С. 82-87. Лучанська В. В. Творча реалізація як ознака саморозвитку особистості. Молодь у сучасному світі: філософсько-культурологічні виміри. Зб. матеріалів Міжнародної наукової конференції 26-27 березня 2009 р. К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. С. 318-320.
28. Мадзігон В. М., Федорова Н. Здібності творчість обдарованість особистості. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2018. Вип. 2. С. 96-105. 49
29. Малихіна О. Е. Особливості творчого розвитку дітей молодшого

шкільного віку // Початкова школа. 2015. №7. С. 51-54.

30. Мамчук Л. П., Ямницький В. М. Творчість та творчі здібності особистості у сучасній психології. Психологія: реальність і перспективи. 2014. Вип. 3. С. 96-100.

31. Матвійчук Т. В. Основні напрямки дослідження творчих здібностей у психології та педагогіці / Т. В. Матвійчук // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». - 2013. - № 1. - С. 145-150.

32. Мельник О. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів в умовах вивчення природничих наук: монографія. Львів: ЛООГ, 2017. 232 с.

33. Міненок А. О. Дослідження актуальних питань розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічній діяльності учителя початкової школи. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2014. № 8. С. 119-123.

34. Міхно О. Л. Творчий потенціал молодших школярів: теорія і методика розвитку. К.: Либідь, 2014. 240 с.

35. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Видавництво ПП «Рута», 2007. 319 с.

ДОДАТОК А

АНКЕТА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шановний учню!

Пропонуємо тобі відповісти на запитання анкети. Уважно прочитай кожне твердження та обери один із варіантів відповіді. Правильних чи неправильних відповідей немає. Важливо, щоб ти відповідав щиро.

Варіанти відповідей:

- Так
- Іноді
- Ні

1. Мені подобається придумувати нові ідеї та історії.
 Так Іноді Ні
2. Я люблю малювати, ліпити або створювати щось власними руками.
 Так Іноді Ні
3. Мені цікаво брати участь у творчих конкурсах та виставках.
 Так Іноді Ні
4. Я часто фантазую та уявляю незвичайні ситуації.
 Так Іноді Ні
5. Мені подобається вигадувати нові ігри для друзів.
 Так Іноді Ні
6. Я люблю знаходити незвичайні способи виконання завдань.
 Так Іноді Ні
7. Мені цікаво складати казки, вірші або оповідання.
 Так Іноді Ні
8. Я охоче беру участь у театральних виставах або інсценізаціях.
 Так Іноді Ні
9. Я люблю експериментувати з кольорами, формами та матеріалами.
 Так Іноді Ні
10. Мені подобається ділитися своїми творчими ідеями з іншими.
 Так Іноді Ні
11. Я часто пропоную нові варіанти розв'язання проблем.
 Так Іноді Ні
12. Я прагну доводити розпочату творчу справу до кінця.
 Так Іноді Ні

Обробка результатів

За відповідь «Так» нараховується 3 бали, «Іноді» – 2 бали, «Ні» – 1 бал.

Інтерпретація результатів

30–36 балів – високий рівень розвитку творчих здібностей. Дитина проявляє креативність, самостійність мислення, активну творчу ініціативу.

21–29 балів – середній рівень розвитку творчих здібностей. Дитина виявляє творчі нахили, проте потребує додаткового стимулювання та підтримки.

12–20 балів – низький рівень розвитку творчих здібностей. Творча активність проявляється недостатньо, необхідне створення спеціальних умов для її розвитку.

Висновок

Результати анкетування дозволяють соціальному педагогу визначити рівень розвитку творчих здібностей молодших школярів та спланувати відповідні форми й методи соціально-педагогічної роботи, спрямовані на розвиток креативності, уяви, самостійності та творчої активності дітей.